

УДК 378.1:33

**Микола
Головань**

Декан обліково-фінансового факультету Української академії банківської справи Національного банку України, кандидат педагогічних наук, доцент, м. Суми

СИСТЕМА КОМПЕТЕНЦІЙ ВИПУСКНИКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ “ФІНАНСИ І КРЕДИТ”

Ключові слова: компетентність, система компетенцій, модель випускника.

Сучасному суспільству потрібні компетентні фахівці, які мають не тільки професійні знання, уміння та навички, але й можуть приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, схильні до співробітництва, вирізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності. У доповіді міжнародної комісії з освіти для XXI століття Жан Делор сформулював суть моделі сучасної освіченої людини в термінах, на яких ґрунтується освіта, — навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися бути¹.

Сучасні наукові публікації І.О. Зимньої², М.М. Матушкіна³, Ю.Г. Татур⁴, В.Д. Шадрикова⁵ свідчать про те, що останнім часом намітилася тен-

¹ Делор Ж. Сокровище / Жан Делор. — UNESCO, 1996. — 53 с.

² Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании / И.А. Зимняя // Труды методологического семинара “Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы”. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 40 с. [Эл. ресурс]. — Режим доступа: http://gc.edu.ru/gc/bologna/works/zimnaya_1_sod.pdf.

³ Матушкин Н.Н. Методологические аспекты разработки структуры компетентностной модели выпускника высшей школы / Н.Н. Матушкин, И.Д. Столбова // Высшее образование сегодня. — 2009. — № 5. — С. 24—29.

⁴ Татур Ю.Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования / Ю.Г. Татур // Материалы ко второму заседанию методологического семинара: авт. версия. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 23 с.

⁵ Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. — 2004. — № 4. — С. 28—31.

денція до переходу від кваліфікаційної моделі спеціаліста-випускника до компетентнісної, де цілі освіти пов'язуються не тільки з виконанням конкретних фахових функцій, але й з інтегрованими вимогами до результату освітнього процесу у термінах компетенцій. Компетентнісна модель спеціаліста-випускника — це опис того, яким набором компетенцій повинен володіти випускник ВНЗ, до виконання яких професійних функцій він повинен бути підготовлений і яким має бути ступінь його підготовленості. Однак досі недостатньо висвітлені питання уточнення професійно орієнтованої моделі майбутніх фахівців у контексті компетентнісного підходу. Різні аспекти визначення переліку та складу професійних компетенцій фахівців досліджують такі відомі науковці, як В.І. Бондар, О.В. Вознюк, М.І. Жалдак, Е.Ф. Зеєр, І.О. Зимня, О.О. Ільченко, А.В. Хуторський та ін. Їхні праці свідчать про те, що поки немає єдиного узгодженого переліку як ключових, так і професійних компетенцій. Тому побудова компетентнісної моделі випускника вищого навчального закладу, зокрема фахівця з напряму підготовки “Фінанси і кредит”, залишається актуальною.

Створення компетентнісної моделі випускника передбачає виявлення складу і змісту компетенцій. У процесі визначення змісту, структури й переліку компетенцій ми виходили з положень, сформульованих авторами сучасних публікацій з проблеми компетентнісного підходу В.І. Байденком⁶, І.О. Зимньою⁷, Ю.Г. Татуром⁸ та ін.

Компетенція — це сукупність взаємопов'язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності, досвіду), відчужена, наперед задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки учня, яка необхідна для його якісної продуктивної діяльності у певній сфері (А.В. Хуторський⁹). Поняття “компетенція” відображає переважно соціальний бік діяльності суб'єкта і фіксує коло заданих ззовні цілей і способів діяльності¹⁰. Так, у професійній діяльності компетенція суб'єкта визначається посадовими обов'язками й посадовою інструкцією, а в системі освіти — цілями навчальної діяльності суб'єкта освіти і навчальним планом.

Компетентність — це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмета і результату діяльності¹¹. Компетентність виявляється

⁶ Байденко В.И. Компетенции в профессиональном образовании (К освоению компетентностного подхода) / В.И. Байденко // Высшее образование в России. — 2004. — № 11. — С. 3—13.

⁷ Зимня И.А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И.А. Зимня // Высшее образование. — 2003. — № 5. — С. 34—42.

⁸ Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста / Ю.Г. Татур // Высшее образование сегодня. — 2004. — № 3. — С. 20—26.

⁹ Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. — М. : ИОСО РАО, 2002. — С. 135—157.

¹⁰ Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті / Юрій Швалб // Вища школа. — 2010. — № 1. — С. 31.

¹¹ Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М.С. Головань // Вища освіта України. — 2008. — № 3. — С. 30.

в успішно реалізованій діяльності компетенції і включає особисте ставлення до предмета і продукту діяльності. Поняття компетентності відображає внутрішній бік діяльності суб'єкта з реалізації тих цілей, які задані в понятті компетенції. Тому ми погоджуємося з думкою Ю.М. Швалба про те, що найбільш обґрунтованим поняттям компетентності є її визначення як *здатності суб'єкта до вирішення певного класу завдань*.

Отже, враховуючи наведені вище визначення, пропонуємо узагальнене формулювання сутності компетентності: *професійна компетентність* — це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі сукупність знань, умінь, здібностей та готовності й здатності особистості діяти у складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим ступенем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності.

Початковим етапом розробки будь-якої компетентнісної моделі є вибір класифікації компетенцій, тобто структури моделі. Для реалізації таких основних принципів Болонського процесу, як упровадження загальноприйнятої й порівнянної системи ступенів, організація дворівневої системи підготовки спеціалістів, забезпечення мобільності необхідно, щоб обрана класифікація враховувала підходи до формування компетентнісної моделі як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду.

У наукових публікаціях відображені різні компетентнісні моделі спеціалістів. Зокрема, І.О. Зимня¹² подає цілісну соціально-професійну компетентність у вигляді ідеалізованої моделі, яка включає чотири блоки: *базовий*, згідно з яким випускник ВНЗ повинен характеризуватися, як мінімум, нормою розвитку таких мислинневих операцій, як аналіз, синтез, зіставлення, порівняння, узагальнення, систематизація, прийняття рішень, прогнозування, зіставлення результату з висунутою метою; *особистісний*, у рамках якого фахівець повинен мати такі якості, як відповідальність, організованість, цілеспрямованість тощо; *соціальний*, який забезпечує життєдіяльність людини та адекватність її взаємодії з іншими людьми, групою, колективом; *професійний*, що забезпечує адекватність виконання професійної діяльності.

В.Д. Шадриков¹³ у моделі спеціаліста виділяє такі групи компетенцій: *соціально-особистісні*, що стосуються людини як індивіда, суб'єкта діяльності й особистості; *соціальні*, що визначають її взаємодію з іншими людьми; ці компетенції характеризують уміння "вчитися бути"; *загально-професійні*, спільні для широкого кола професій: інформаційні, управлінські, організаційні, проектувальні та ін.; *спеціальні*, або *професійно-функціональні*, які забезпечують здатність ефективно виконувати професійні функції.

¹² Зимня И.А. Социально-профессиональная компетентность как целостный результат профессионального образования (идеализированная модель) / И.А. Зимня // Проблемы качества образования. Компетентностный подход в профессиональном образовании и проектировании образовательных стандартов. — М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. — С. 10—20.

¹³ Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. — 2004. — № 4. — С. 28—31.

Офіційними документами, що відображають європейську і російську класифікації компетенцій, є звіт з міжнародного проекту “Tuning”¹⁴ (“Налаштування освітніх структур в Європі”), спрямованого на реалізацію цілей Болонської декларації, і макет федерального державного освітнього стандарту вищої професійної освіти третього покоління¹⁵.

У межах проекту “Tuning” визначено набір компетенцій як результату першого і другого циклів навчання. За робочою класифікацією компетенції діляться на *загальні* та *предметно-спеціалізовані*. До складу загальних компетенцій входять *інструментальні, міжособистісні та системні*. Вони класифіковані з погляду значення навичок для професії і рівня їх опанування після закінчення програми. Предметно-спеціалізовані компетенції тісно пов’язані зі специфічним знанням предметної галузі.

Інструментальні компетенції включають *когнітивні* здатності (здатність розуміти та використовувати ідеї та міркування, методологічні здібності, здатність розуміти і керувати оточенням, організовувати робочий час, вибудовувати стратегії навчання, приймати рішення і вирішувати проблеми); *технологічні* уміння (уміння, пов’язані з використанням техніки, комп’ютерні та телекомунікаційні уміння, здатності інформаційного управління); *лінгвістичні та комунікативні* уміння.

Міжособистісні компетенції передбачають індивідуальні здатності, пов’язані з умінням *демонструвати почуття* і *формувати стосунки*, критичним осмисленням і здатністю до *самокритики*, а також соціальні навички, пов’язані з процесами соціальної взаємодії і співпраці, умінням *працювати у групі*, брати на себе *соціальні та етичні зобов’язання*.

Системні компетенції — це поєднання розуміння, ставлення і знання, що дають змогу сприймати співвідношення частин цілого і *оцінювати місце кожного з компонентів у системі*, здатність *планувати зміни з метою удосконалення системи і конструювати нові системи*. Системні компетенції передбачають засвоєння інструментальних і базових компетенцій як підґрунтя.

Зауважимо, що поділ загальних компетенцій на інструментальні, міжособистісні та системні, на нашу думку, є не зовсім коректним, оскільки вказані групи виділені на різній основі. Міжособистісні компетенції характеризують складові діяльності фахівця. Інструментальні та системні компетенції відображають, на якому рівні випускник володіє знаннями, уміннями, досвідом. Інструментальні компетенції характеризують технологічні операції: володіння комунікативними, інформаційними навичками тощо. Інструментальні та системні компетенції логічно розподіляються по інших групах компетенцій.

Спеціальні компетенції розглядаються на двох рівнях — бакалавра і магістра. Бакалавр повинен виявляти здатність демонструвати знання основ та історії дисципліни, логічно і послідовно викладати засвоєні знання, вни-

¹⁴ Настройка образовательных структур в Европе. Вклад университетов в Болонский процесс [Эл. ресурс]. — Режим доступа: <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/images/>

¹⁵ Подходы к проектированию Государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования 3-го поколения (разработки экспертов АКУР и УМО по классическому университетскому образованию). — М., 2005. — 84 с.

кати в контекст нової інформації та давати їй тлумачення, демонструвати розуміння загальної культури дисципліни і зв'язок між її розділами, розуміти і використовувати методи критичного аналізу і розвитку теорій, правильно використовувати методи і техніку дисципліни, оцінювати якість досліджень у певній предметній галузі, розуміти результати спостережень та експериментальних способів перевірки наукових теорій. Магістр повинен володіти новітніми методами та технікою (дослідження), знати новітні теорії та їх інтерпретацію; критично відстежувати та осмислювати розвиток теорії та практики; оперувати методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на більш високому науковому рівні; бути здатним зробити оригінальний внесок у дисципліну відповідно до канонів певної предметної галузі, наприклад, у межах кваліфікаційної роботи; демонструвати оригінальність і творчий підхід; оволодіти компетенціями на професійному рівні.

Розробники Державних освітніх стандартів третього покоління вищої професійної освіти Росії в основу розробки моделі випускника поклали бінарну класифікацію компетенцій: до першої групи віднесли *універсальні компетенції*, а до другої — *професійні*. Обидві групи співвідносяться з двома групами вимог: вимогами до академічної підготовленості та вимогами до професійної підготовленості.

До універсальних компетенцій відносять:

— *загальнонаукові* (фундаментальні), які включають базові знання у галузі математики та природничих, гуманітарних і соціально-економічних наук; базові комп'ютерні та лінгвістичні уміння, здатність розуміти та використовувати нові ідеї та ін.;

— *соціально-особистісні й комунікативні*, які включають здатність до критики і самокритики, терпимість, уміння працювати в колективі, загальну культуру, прихильність до етичних цінностей;

— *організаційно-управлінські*, в тому числі й системні, які включають здатність організовувати і планувати роботу; застосовувати набуті знання на практиці; уміння здобувати інформацію з різних джерел й аналізувати її, здатність адаптуватися до нових ситуацій; знання організаційно-правових основ своєї діяльності.

До професійних компетенцій відносять:

— *базові професійні* знання в обраній сфері діяльності;

— *професійно профільні (спеціалізовані)* знання відповідно до профілізації або спеціалізації випускника.

Порівнюючи класифікації компетенцій у проекті “Tuning” і в російському федеральному стандарті, можна зробити висновок, що обидві класифікації мають схожі компетенції. Проте термін “загальні” більш точно відображає характеристику компетенцій випускника, незалежно від галузі його професійної діяльності, оскільки лексичне значення слова “загальний” — “властивий всім, всіх стосується, поширюється на всіх”, а слово “універсальний” означає “такий, що охоплює все, всеосяжний”¹⁶.

¹⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. — С. 382; 1507.

У процесі розробки системи компетенцій доцільно врахувати, що “Глосарій термінів ринку праці, розробки стандартів освітніх програм і навчальних планів”¹⁷, прийнятий Європейським освітнім фондом, пропонує чотири моделі для визначення компетенцій, що базуються на: 1) параметрах особистості; 2) виконанні завдань діяльності; 3) виконанні виробничої діяльності; 4) управлінні діяльністю.

Поряд із цим слід врахувати традиції вітчизняної вищої школи в розробці освітніх стандартів. Зокрема, освітньо-кваліфікаційні характеристики базуються на таких основних поняттях: виробнича функція (типи діяльності), типове завдання діяльності (наприклад, професійне, соціально-виробниче, соціально-побутове), здатність та вміння. Освітньо-професійні програми орієнтують на підготовку за циклами: гуманітарна і соціально-економічна підготовка, природничо-наукова і загальноекономічна підготовка, професійно орієнтована та практична підготовка, а також визначають рекомендований перелік дисциплін для кожного циклу підготовки.

При формуванні складу і змісту компетенцій слід мати на увазі, що кожна компетенція має когнітивну (знання і розуміння), діяльну (практичне й оперативне застосування знань) і мотиваційно-ціннісну (цінності як органічна частина способу сприйняття і співжиття з іншими людьми в соціальному контексті) складові. Компетенції мають поділятися на окремі групи, за певною ознакою класифікації. У кожній групі бажано виділяти 5—7 компетенцій, що особливо важливо при формуванні засобів оцінювання рівня набуття компетенцій. Формулювати компетенції потрібно у вигляді коротких речень, використовуючи в неозначеній формі дієслова “володіти”, “уміти”, “обґрунтувати”, “прагнути”, “бути здатним” і т. ін. Виявлення компетенцій має супроводжуватися їх рівневою диференціацією залежно від типу освітньої програми підготовки бакалавра або магістра.

За основу розробки моделі випускника сучасного економічного ВНЗ — бакалавра та магістра з фінансів і кредиту — ми вибрали бінарну класифікацію компетенцій:

- першу групу складають компетенції, які є загальними для всіх сучасних спеціалістів різних профілів (*загальні, або ключові, компетенції*);
- другу групу складають *професійні компетенції*, які є базовими для всіх спеціальностей економічної галузі, та компетенції, що обумовлені предметною галуззю діяльності.

Загальні (ключові) компетенції є ядром моделі випускника будь-якого ВНЗ, оскільки вони виявляються не лише у розв’язанні професійних завдань, але й завдань за межами його професії. Ключові компетенції мають двоїсту природу. З одного боку, вони не є професійно обумовленими, цими компетенціями мають володіти сучасні спеціалісти незалежно від сфери їх діяльності. З іншого — ключові компетенції є професійно значущими, оскільки вони складають основу, базу для професійних компетенцій, дозволяють їм більш повноцінно реалізовуватися.

¹⁷ Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов / Европейский фонд образования. — ЕТФ, 1997. — С. 69.

Виділення професійних компетенцій спеціаліста з вищою освітою будемо здійснювати з огляду на коло повноважень, функцій, обов'язків сучасного фахівця. Зокрема в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця з фінансів і кредиту записано, що фахівець з фінансів повинен виконувати такі виробничі функції: організаційну, обліково-аналітичну, планову, контрольну, технологічну, навчально-методичну, науково-дослідну. Зауважимо, що завдання перших п'яти функцій характерні для фінансистів освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр", а останні дві — лише для фінансистів-магістрів.

Класифікатор професій розділяє кожен сферу професійної діяльності на чотири рівні, у межах яких визначено посади технічних службовців, фахівців, професіоналів і керівників. Кожна освітньо-професійна програма вищого навчального закладу підпорядкована певним цілям: бакалаврська програма орієнтована на підготовку *фахівців*, магістерська — на підготовку *професіоналів*, а програма магістрів *бізнес-адміністрування* — на підготовку топ-менеджерів і пов'язана з навчанням *керівників*.

Кожному із зазначених рівнів професійної діяльності притаманне своє коло компетенцій, хоча всі вони об'єднані певною спеціальністю. У компетенції бакалаврів закладені здатності виконувати прості, елементарні, початкові професійні завдання. Компетенції магістра орієнтовані на завдання вищого рівня і пов'язані з функціонуванням підрозділу в цілому. Іншими словами, компетенції бакалаврів орієнтовані на *виконання операцій*, а компетенції магістрів — на *забезпечення процесів* у певній сфері професійної діяльності. Чітке визначення професійних завдань з кожної спеціальності, які мають виконувати фахівці та професіонали, є відправною точкою у формулюваннях компетенцій бакалаврів і магістрів.

Серед загальних компетенцій виділимо такі три групи: *загальнонаукові*, *загальнокультурні* та *соціально-особистісні*.

Загальнонаукові компетенції виявляються в умінні аналізувати, синтезувати, порівнювати і зіставляти, систематизувати, узагальнювати, генерувати ідеї, набувати нові знання. Ці компетенції характеризують рівень інтелектуального розвитку особистості. Інтелект відіграє вирішальну роль майже у всіх видах діяльності фахівця.

Загальнокультурні компетенції означають загальну освіченість особи, культуру її стосунків, здатність вести здоровий спосіб життя, здатність до саморозвитку і самовдосконалення, здатність використовувати інформацію з різних джерел тощо. Загальнокультурна компетенція включає різноманітні культурні сфери, в яких відбувається життєдіяльність людини, а також цінності і традиції національної культури та прояви ціннісних орієнтацій і якостей особистості.

Соціально-особистісні компетенції означають систему знань про соціальну дійсність і про себе, а також систему складних соціальних умінь і навичок взаємодії, сценаріїв поведінки в типових соціальних ситуаціях, які дозволяють швидко й адекватно адаптуватися і приймати компетентні рішення за різних обставин. До цієї групи компетенцій віднесемо компетенції комунікабельності, соціальної взаємодії, громадянськості, відповідальності, ініціативності, цілеспрямованості, організованості, високу виконавську здатність, гуманність, толерантність тощо. Соціально-особистісна складова загальної

компетентності фахівця забезпечує життєдіяльність людини в усіх сферах життя й адекватність її взаємодії з іншими людьми, групою, колективом.

Компетенції, що стосуються загальних задач спеціаліста-економіста, визначаються такими загальними функціями фахівця з фінансів і кредиту: *організаційною, обліково-аналітичною, планово-економічною, контрольною, технологічною, навчально-методичною, науково-дослідною, управлінською.*

Професійні компетенції співвідносяться з вимогами до професійної підготовленості спеціаліста, визначають його здатність ефективно діяти згідно з вимогами справи, методично організовано і самостійно вирішувати завдання і проблеми, а також оцінювати результати своєї діяльності.

Професійні компетенції поділяють на *загальнопрофесійні* відповідно до видів діяльності та *профільно-професійні*, а для магістратури застосовують поняття *професійно-спеціалізовані* компетенції. *Загальнопрофесійні* компетенції окреслюють коло здатностей особистості до теоретичного, методологічного використання теоретичних основ їх професійної діяльності. *Профільно-професійні* компетенції відображають професійний профіль випускника, ідентифікують його професійну діяльність у конкретній предметній галузі на відповідному кваліфікаційному рівні. *Професійно-спеціалізовані* компетенції відображають спеціалізацію магістерської освітньої програми.

Загальнопрофесійні компетенції: загальноекономічна, організаційна, обліково-аналітична, планово-економічна, контрольна, технологічна, навчально-методична, дослідницька, управлінська.

Профільно-професійні компетенції: фінансово-бюджетна, податково-бюджетна, фінансово-правова, у сфері фінансів підприємств, фінансово-кредитна, страхова, у сфері фінансового ринку.

Ієрархічна структура компетенцій випускника вищого навчального закладу напряму підготовки “Фінанси і кредит” наведена в табл. 1, зміст професійних компетенцій за видами діяльності — в табл. 2.

Таким чином, склад і зміст компетенцій у структурі моделі випускника ми визначили згідно з положеннями компетентнісного підходу, кваліфікаційними характеристиками і вимогами до випускників економічних спеціальностей, а також на основі наукового опису аспектів праці економіста, з урахуванням особливостей і специфіки економічної діяльності у галузі фінансів і кредиту.

Побудована компетентнісна модель фахівця з фінансів і кредиту не є вичерпною, залишається відкритою, але містить основоположні компетенції, якими повинен володіти випускник-фінансист. Подальшого дослідження потребує проблема розробки критеріїв та системи оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців з фінансів і кредиту.

Таблиця 1. Ієрархічна структура компетенцій випускника ВНЗ напряму підготовки “Фінанси і кредит”

Загальні (ключові) компетенції	Загальнонаукові	Сприймати та аналізувати світоглядні соціально й особистісно значущі аспекти філософських проблем, пов'язаних зі сферою майбутньої професійної діяльності. Розуміти причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства та уміти використовувати їх
--------------------------------	-----------------	---

Закінчення табл. 1

		у професійній і соціальній діяльності. Здатність використовувати математичні методи у професійній діяльності. Здатність здійснювати операції аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення; генерувати ідеї, набувати нові знання	
	Загальнокультурні	Сповідувати цінності й традиції національної культури. Бути здатним аналізувати й оцінювати досягнення національної та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства. Валеологічна, інформаційна	
	Соціально-особистісні	Особистісні (комунікабельності, відповідальності, цілеспрямованості, здатності до саморозвитку і самовдосконалення). Міжособистісні (ініціативності, толерантності, громадянськості, гуманності, соціальної взаємодії, соціальної відповідальності)	
Професійні компетенції	Загальнопрофесійні	Загальноекономічна, організаційна, обліково-аналітична, планово-економічна, контрольна, технологічна, навчально-методична, дослідницька, управлінська	
	Профільно-професійні	Фінансово-посередницькі	Фінансово-кредитна Страхова У сфері фінансового ринку
		Державно-фінансові	Фінансово-бюджетна Податково-бюджетна Фінансово-правова У сфері фінансів підприємств

Таблиця 2. Зміст професійних компетенцій за видами діяльності

Професійна компетенція	Зміст компоненти
Загально-економічна	Знати сучасні економічні теорії, економічні закони і категорії, закономірності та принципи ринкової економіки, теорію і практику функціонування фінансів у сучасних економічних умовах, чинне податкове законодавство й уміти використовувати їх у своїй практичній діяльності, використовувати основні методи макро- та мікроекономічного аналізу для розв'язання професійних завдань
Організаційна	Уміти організувати та забезпечувати професійну діяльність у колективі; формулювати і делегувати професійні завдання; взаємодіяти з іншими особами для реалізації прийнятних рішень у професійних питаннях

Продовження табл. 2

Планово-економічна	Уміти прогнозувати економічні процеси у сфері грошових, фінансових і кредитних відносин; організувати процеси формування і використання бюджетів (кошторисів) різних рівнів; забезпечувати порядок фінансового планування, обліку і звітності на підприємствах, в організаціях і установах
Обліково-аналітична	Уміти здійснювати аналітичну обробку фінансової звітності з метою оцінки ефективності функціонування економічних об'єктів; аналізувати результати фінансової діяльності; визначати пріоритети в умовах обмежених ресурсів; розв'язувати нестандартні задачі
Контрольна	Здійснювати контроль за виконанням бюджетних коштів, за обчисленням та сплатою податків і платежів, за виконанням кошторисів бюджетних установ, за дотриманням правил надання фінансових послуг, проведення ревізій, фінансового аудиту, контроль за дотриманням правил безпеки праці та санітарно-гігієнічних вимог
Технологічна	Здійснювати трасові операції, фінансові операції з іпотекою, лізингові та факторингові операції тощо. Використовувати сучасні інформаційно-комунікативні технології у професійній діяльності
Навчально-методична	Здійснювати навчання та перевірку знань персоналу, виховну роботу в колективі, займатися самоосвітою та підвищенням кваліфікації
Науково-дослідна	Проводити дослідження з вивчення фінансових відносин, зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства; основних факторів, що формують динаміку споживчого попиту на продукцію підприємства; наукових основ організації виробництва і праці; здійснювати аналіз результатів дослідження та розроблювати рекомендації щодо їх упровадження
Управлінська	Бути здатним управляти фінансами, персоналом, фінансовими ризиками
Фінансово-кредитна	Уміти використовувати у практичній діяльності знання з теорії грошей, фінансів і кредиту, організації грошово-кредитного регулювання, банківської та біржової справи, організації кредитування, інвестування, фінансового менеджменту
Страхова	Знати основні страхові послуги та методи їх реалізації, здійснювати організацію різних форм страхування. Створювати умови для розширення страхового поля, проектувати нові види майнового та особистого страхування
У сфері фінансового ринку	Знати організаційно-правові засади функціонування фінансового ринку України; володіти методикою оцінки інвестиційної привабливості цінних паперів, діяльності фондової біржі; визначати та оцінювати фондові індекси; визначати моделі вибору оптимального портфеля ринку цінних паперів

Закінчення табл. 2

Фінансово-бюджетна	Виконувати розрахунки доходів і видатків бюджетів, складати та контролювати виконання кошторисів доходів і видатків бюджетних установ, складати зведені баланси фінансових ресурсів адміністративно-територіальних одиниць
Податково-бюджетна	Знати особливості фінансових відносин, пов'язаних із примусовим відчуженням і перерозподілом частини вартості національного продукту з метою формування загальнодержавного фонду грошових ресурсів. Розраховувати податок на додану вартість, акцизний збір, мито, податок на прибуток підприємств, фіксований сільськогосподарський податок, податок з доходів фізичних осіб, податок за спрощеною системою оподаткування суб'єктів малого підприємств, інші податки та обов'язкові платежі до бюджету
Фінансово-правова	Демонструвати знання законодавчих та нормативно-правових основ побудови фінансової, бюджетної, податкової систем та дотримуватися положень законодавства України у своїй професійній діяльності
У сфері фінансів підприємств	Володіти специфікою організації фінансової роботи підприємств різних форм власності, виду діяльності і галузевої належності, володіти методикою планування і бюджетування та знати сфери їх застосування; здійснювати аналіз фінансових результатів підприємства, складати всі необхідні фінансові плани, прогнози та звіти

Список використаної літератури:

1. Байденко В.И. Компетенции в профессиональном образовании (К освоению компетентностного подхода) / В.И. Байденко // Высшее образование в России. — 2004. — № 11. — С. 3—13.
2. Великий гумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / Уклад. і головн. ред. В.Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. — 1728 с.
3. Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов / Европейский фонд образования. — ETF, 1997. — 160 с.
4. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М.С. Головань // Вища освіта України. — 2008. — № 3. — С. 23—30.
5. Делор Ж. Сокрытое сокровище / Жан Делор. — UNESCO, 1996. — 53 с.
6. Зимняя И.А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование. — 2003. — № 5. — С. 34—42.
7. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя // Труды методологического семинара "Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы". — М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 40 с. [Эл. ресурс]. — Режим доступа: http://tc.edu.ru/tc/bologna/works/zimnaya_1_sod.pdf
8. Зимняя И.А. Социально-профессиональная компетентность как целостный результат профессионального образования: (идеализированная модель) / И.А. Зимняя // Проблемы качества образования. Компетентностный подход в профессиональном образовании и проектировании образовательных стандартов. — М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. — С. 10—20.
9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В. Овчарук. — К. : К.І.С., 2004. — 112 с.

10. Матушкин Н.Н. Методологические аспекты разработки структуры компетентностной модели выпускника высшей школы / Н.Н. Матушкин, И.Д. Столбова // Высшее образование сегодня. — 2009. — № 5. — С. 24—29.
11. Настройка образовательных структур в Европе. Вклад университетов в Болонский процесс [Эл. ресурс]. — Режим доступа: <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/images/>
12. Подходы к проектированию Государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования 3-го поколения: (разработки экспертов АКUR и УМО по классическому университетскому образованию). — М., 2005. — 84 с.
13. Татур Ю.Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования / Ю.Г. Татур // Материалы ко второму заседанию методологического семинара: авт. версия. — М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 23 с.
14. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста / Ю.Г. Татур // Высшее образование сегодня. — 2004. — № 3. — С. 20—26.
15. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. — М. : ИОСО РАО, 2002. — С. 135—157.
16. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. — 2004. — № 4. — С. 28—31.
17. Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті / Юрій Швалб // Вища школа. — 2010. — № 1. — С. 31—36.

© М. Головань, 2011